Hyvinvointi- ja palveluosasto
Elina Ekokoski

19.09.2019

KAA 3/2019 vp: Ympäristövaliokunnan asiantuntijakuuleminen 24.9.2019

ASIANTUNTIJALAUSUNTO, KANSALAISALOITE "MIKROMUOVIEN KIELTÄMINEN KOSMETIIKASSA LAINSÄÄDÄNNÖLLÄ"

Kansalaisaloitteessa esitetään, että olisi saatettava voimaan laki, joka kieltäisi mikromuovia sisältävien kosmetiikkatuotteiden maahantuonnin, myynnin ja valmistuksen Suomessa. Perusteluina esitetään mikromuovien kulkeutumisen vesistöihin ja ollen siten vakava globaali ympäristöongelma, aiheuttaen haittaa merieliöille ja merelliselle ekosysteemille. Perusteluina esitetään myös mikromuovin pääsy juomaveden ja eläinten kautta myös ihmiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää julkista keskustelua mikromuovien haitoista tärkeänä ja ajankohtaisena. Mikromuovit ovat esillä monella foorumilla niiden mahdollisten ympäristölle ja ihmisen terveydelle aiheutuvien haittojen takia. Ympäristöön jouduttuaan mikromuoveista ei ole enää mahdollista päästä eroon ja siten niiden määrä ympäristössä on kumuloituva. Mikromuovien päästölähteet ympäristöön ovat moninaiset, ja kosmetiikan lisäksi mahdollisia päästölähteitä ovat mm. lannoitteet, kasvinsuojeluaineet, biosidit (eliöntorjunta-aineet), pesu- ja puhdistusaineet, maalit, pinnoitteet ja painomusteet ja lääkkeet. Edellä mainitut ovat tuotteita, joihin mikromuovia on lisätty tarkoituksella. Mikromuovien määrään ympäristössä vaikuttavat eniten kuitenkin suuremmista muovia sisältävistä tuotteista kulumisen seurauksena tai ajan kuluessa syntyvät hiukkaset.

Kosmetiikkaa koskeva lainsäädäntö Suomessa
Kosmetiikkatuotteista säädetään Suomessa kosmeettisista valmisteita annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1223/2009, jolla varmistetaan ihmisen terveyden korkeatasoinen suojelu. Kosmetiikan ympäristöön liittyvät huolet otetaan huomioon soveltamalla kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelystä ja rajoituksista (REACH), direktiivin 1999/45/EY muuttamisesta sekä neuvoston asetuksen (ETY) N:o 793/93, komission asetuksen (EY) N:o 1488/94, neuvoston direktiivin 76/769/ETY ja komission direktiivien 91/155/ETY, 93/67/ETY, 93/105/EY ja 2000/21/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1907/2006, eli niin sanottua REACH-asetusta. Lisäksi Suomessa on voimassa kansallinen kosmeettisista valmisteista annettu laki (492/2013), joka säätää EU:n kosmetiikka-asetuksen toimeenpanosta.

Mikromuoveja koskeva EU:n laajuinen rajoitusehdotus
EU:n komissio on antanut ns. kiertotalouspaketin yhteydessä muovistrategian, joka pyrkii ohjaamaan muovin käyttöä, kulutusta ja kierrätystä kohti kestävämpien materiaalien käyttöä. Tähän liittyen komissio on pyytänyt Euroopan kemikaalivirastoa (ECHA) valmistelemaan REACH-asetuksen nojalla rajoitusehdotuksen*, joka koskisi tarkoituksellisesti lisättyjä mikromuoveja eri lainsäädännöissä, kattaen laajasti kosmetiikan lisäksi myös pesuaineet, lannoitteet, kasvinsuojeluaineet ja biosidit. REACH-asetuksen kautta voidaan säädellä myös muiden asetusten niitä riskejä, joita mainitulla asetuksella ei ole katettu. Rajoitusehdotuksen mukaan markkinoille ei saisi saattaa tuotteita, joissa mikromuovin määrä aineena tai seoksessa olisi enemmän kuin 0,01 % painoprosenttia. Lisäksi mikromuoville ja mikrohelmille ehdotetaan yhdenmukaista määritelmää, jota niillä ei tällä hetkellä ole.

Rajoitusehdotuksessa ehdotettujen toimien seurauksena arvioidaan mikromuovien päästöjen vähenevän nykyisestä arvioidusta päästömäärästä (36 000 t/a) yli 90 %. Näistä kosmetiikan osuuden on arvioitu olevan 4000 t/a. Eri sektoreille ehdotetaan eri pituisia siirtymäaikoja, jotta toimijat ehtisivät sopeuttaa toimintansa esimerkiksi vaihtoehtoisten koostumusten ja aineosien kehittämiseen. Koskien kosmetiikkatuotteissa käytettyjä mikrohelmiä, joita käytetään hankaavina aineina kuorintaan, hiomiseen ja puhdistamiseen, siirtymäaikaa ei säädetä, sillä kosmetiikkateollisuus on joka tapauksessa luopumassa mikrohelmien käytöstä vapaaehtoisesti rajoitusehdotuksen voimaantuloon mennessä. Poishuuhdeltaville kosmetiikkatuotteille siirtymäaika olisi 4 vuotta rajoituksen voimaantulosta, ja iholle ja hiuksiin jätettävälle kosmetiikalle 6 vuotta.

Rajoitusehdotukselle, joka julkaistiin 30.1.2019, on parhaillaan menossa julkinen kuuleminen 20.9.2019 saakka. Rajoitusehdotusta tarkastelevat ECHA:n tieteelliset komiteat (riskinarviointikomitea ja sosioekonomisten vaikutusten analyysistä vastaava komitea), jotka ottavat julkisen kuulemisen kannanotot huomioon ja antavat omat lausuntonsa. Euroopan komissio käyttää komiteoiden lausuntoja päätöksensä pohjana. Lopullinen päätös tehdään valvonnan käsittävässä komiteamenettelyssä, johon jäsenvaltiot ja Euroopan parlamentti osallistuvat. Rajoitus astunee voimaan vuoden 2021 aikana.

Mikromuovien vaikutukset ihmiseen

Mikromuovien vaikutuksista ihmisen terveyteen ei ole vielä selvyyttä, sillä luotettavia tutkimuksia on vain vähän. Joka tapauksessa ihminen altistuu mikromuoveille talousveden, ruoan ja hengitysilman kautta.

Hiljattain julkaistun WHO:n raportin mukaan tämänhetkisen tiedon valossa ei ole tarpeen aloittaa mikromuovien säännöllistä seurantaa talousvedessä. Mikromuovihiukkasten potentiaalisten terveyshaittojen on esitetty johtuvan kolmesta mahdollisesta syystä: a) hiukkasten aiheuttama fyysinen/mekaaninen haitta; b) niiden rakenteen sisältämien kemikaalien, niihin tarkoituksella lisättyjen kemikaalien (lisäaineiden), ja niihin ympäristöstä kertyvien kemikaalien aiheuttamat haitat; c) niihin ympäristössä tarttuvan biofilmin mukana kulkeutuvien taudinaiheuttajamikrobien aiheuttamat haitat. Kaikkien näiden tekijöiden WHO arvioi aiheuttavan vain vähäisen terveysuhkan. Jätevesien puhdistuslaitosten puhdistusprosessit poistavat tehokkaasti mikromuoveja jätevedestä ja vähentävät siten ympäristöön päätyvien hiukkasten määrää. Myös talousvettä toimittavien laitosten vedenkäsittelyprosessit poistavat raakavedessä esiintyviä hiukkasia tehokkaasti vedenkäsittelyn aikana. Esimerkiksi Suomessa tehdyn esiselvityksen mukaan talousvedessä havaittiin mikromuovia vain vähän. Lisäksi WHO:n raportissa todetaan, että mikromuovien näytteenotto- ja analyysimenetelmiä tulisi kehittää ja standardisoida, jotta eri tutkimusten tuloksia voisi verrata toisiinsa. Raportissa todetaan myös, että eri lähteistä kuten ruoasta ja hengitysilmasta aiheutuvasta altistumisesta tarvitaan lisää tutkimuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriön kanta

EU:n laajuinen tarkoituksellisesti lisättyjä mikromuoveja koskeva rajoitus olisi paljon laajempi ja tehokkaampi kuin kansalaisaloitteen ehdottama kansallinen toimi rajoittaa mikromuovien käyttöä kosmetiikassa. Lisäksi EU-laajuisen rajoituksen tultua voimaan ei mahdollisesti tiukempi kansallinen säädös olisi enää mahdollinen. Koska kansalaisaloitteessa ehdotetut toimet ovat toteutumassa EU-tasolla, sosiaali- ja terveysministeriö ei näe tällä hetkellä syytä aloittaa toimia sellaisen lain säätämiseksi, joka kieltäisi mikromuovia sisältävien kosmeettisten valmisteiden maahantuonnin, myynnin ja valmistamisen Suomessa.

* EU:n REACH-rajoitusmenettelyä käytetään ei-hyväksyttävien yhteisötason terveys- ja ympäristöriskien hallintaan. Rajoitusta sovelletaan aineeseen sellaisenaan sekä aineeseen seoksessa ja esineessä. Rajoitukset koskevat tuotteen valmistusta, markkinoille luovuttamista ja käyttöä. Rajoitusta ei sovelleta tutkimukseen eikä välituotteisiin tuotantolaitoksen alueella. Rajoituksista säädetään REACH-asetuksen artiklassa 69(1) ja liitteessä XVII.